

تحلیل پژوهش‌های بین‌المللی مدیریت دانش در کتابخانه‌ها

مریم سلامی^۱، *امید علی‌پور^۲، جمال حقیرالسادات^۳

۱. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

۲. دانشجوی دکتری گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

۳. دانشجوی دکتری گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: (۱۳۹۷/۰۵/۲۶) تاریخ پذیرش: (۱۳۹۷/۱۰/۱۵)

Analyzing International Research on knowledge Management in libraries

Maryam Salami¹, *Omid Alipour², Jamal Haghirosadat³

1. Assistant Professor of Department of Knowledge and Information Science, Payame Noor University, Tehran, Iran.

2. Ph.D of Department of Knowledge and Information Science, Payame Noor University, Tehran, Iran.

3. Ph.D of Department of Knowledge and Information Science, Payame Noor University, Tehran, Iran.

Received: (17-08-2018)

Accepted: (05-01-2019)

Abstract

Purpose: The purpose of this study is to Analyzing international research on knowledge management in libraries from 1995 to the end of May 2018.

Methodology: The articles were systematically searched (content analysis) in the Scopus database and 54 articles were selected as the final society of this research. Then the goal, communities, methods and tools, findings and suggestions for further research papers were reviewed.

Findings: The aim of most articles is to review the view of librarians about knowledge management (25.92%). Most of the research on knowledge management has been done on librarians (74.17%). Out of the total number of researches, 37 (68/51%) and 9 (16/66%) were used quantitatively and qualitatively. Among the tools used, the closed response questionnaire is ranked 28th (51.85%). The positive relationship between knowledge management and creativity and innovation and the impact of culture and organizational dimensions on knowledge management were the most frequent in the findings section of the articles. Most suggestions are related to the need for syllabuses for librarians and library students in knowledge management, and to conduct international studies to explore the differences in knowledge management in different environments. The results indicate that the components of the study are up to date, variety and breadth.

Conclusion: There is less variation in the research community, research methods, and tools. Most researches are based on the librarians' community and by quantitative method and questionnaire. It is suggested that articles be required to submit one or more proposals for further research.

Keywords

Knowledge Management, Library, Content analysis.

چکیده

هدف: هدف این مطالعه تحلیل پژوهش‌های بین‌المللی مدیریت دانش در کتابخانه‌ها است که از سال ۱۹۹۵ تا پایان می ۲۰۱۸ منتشر شده‌اند.

روش‌شناسی: مقالات با جستجوی نظام‌مند (تحلیل محتوا) در بانک اطلاعاتی اسکوپوس انجام گرفته و ۵۴ مقاله به‌عنوان جامعه نهایی این پژوهش انتخاب شدند. سپس هدف، جوامع، روش و ابزار، یافته‌ها و پیشنهاد برای پژوهش‌های بیشتر مقالات بررسی شد.

یافته‌ها: هدف بیشتر مقالات بررسی دیدگاه کتابداران درباره مدیریت دانش است (۲۵/۹۲٪). بیشتر پژوهش‌های مدیریت دانش بر روی کتابداران انجام شده است (۷۴/۱۷٪). از مجموع پژوهش‌های صورت گرفته، ۳۷ پژوهش (۶۸/۵۱٪) به روش کمی و فقط ۹ پژوهش (۱۶/۶۶٪) به روش ترکیبی (کمی و کیفی) صورت گرفته‌اند. از میان ابزارهای بکار گرفته شده، پرسشنامه بسته پاسخ با ۲۸ مورد در رتبه اول قرار دارد (۵۱/۸۵٪). ارتباط مثبت بین مدیریت دانش و خلاقیت و نوآوری و تأثیر فرهنگ و ابعاد سازمانی بر مدیریت دانش دارای بیشترین فراوانی در بخش یافته‌های مقالات بودند. بیشتر پیشنهادها نیز مربوط به لزوم برنامه‌های آموزشی مدون برای کتابداران و دانشجویان کتابداری در مدیریت دانش و انجام مطالعات بین‌المللی به‌منظور کشف تفاوت‌های مدیریت دانش در محیط‌های مختلف است. نتایج حاکی از به‌روز بودن، تنوع و گستردگی مؤلفه‌های مورد بررسی در این پژوهش است.

بحث و نتیجه‌گیری: تنوع در جامعه، روش و ابزار پژوهش کمتر مشاهده می‌شود. بیشتر پژوهش‌ها مبتنی بر جامعه کتابداران و با روش کمی و ابزار پرسشنامه انجام شده است. پیشنهاد می‌شود مقالات ملزم به ارائه یک یا چند پیشنهاد برای پژوهش‌های بعدی باشند.

واژه‌های کلیدی

مدیریت دانش، کتابخانه، تحلیل محتوا.

مقدمه

دانش نیروی حیاتی یک سازمان است و آن را به‌عنوان عنصری حیاتی برای بقای سازمان‌ها در دوران پویا و رقابتی امروز در نظر می‌گیرند. این بدان معنی است که مدیریت دانش برای سازمان نیز مهم است زیرا سایر دارایی‌ها مدیریت می‌شوند. به‌منظور کسب موفقیت و مزیت رقابتی، سازمان‌ها به‌شدت به دانش به‌عنوان منبعی برای عبور از بحران‌ها نیازمندند (گرت، ۱۹۹۶؛ ناهاپیت و گوشال^۱، ۱۹۹۸؛ یی^۲، ۲۰۰۹).

دلیل افزایش اهمیت دانش در این حقیقت است که مدیریت مؤثر دانش در یک سازمان نتایج مثبت زیادی را به همراه می‌آورد که سازمان را به موفقیت می‌رساند. پژوهش‌های صورت گرفته نشان می‌دهد که دانش مهم‌ترین پیش‌زمینه برای نوآوری و موفقیت مداوم است (دراکر، ۱۹۹۹؛ کوگات و زاندر^۳، ۱۹۹۲؛ نانوکا و تاکیکی^۴، ۱۹۹۵).

رشد سریع فناوری اطلاعات و ارتباطات نه‌تنها روش تحویل اطلاعات؛ بلکه تمام شیوه‌ها و خدمات حرفه‌ای کتابداری و اطلاع‌رسانی را از محیط سنتی به دیجیتال تغییر داده است (راجو، ۲۰۱۴).

پژوهش‌های صورت گرفته حاکی از افزایش نقش دانش در اقتصاد دانش‌محور و نقش مهم فناوری اطلاعات در چشم‌انداز کتابداری و اطلاع‌رسانی است (یومیموتو^۵، ۲۰۰۹). برنامه‌های کاربردی کتابداری و اطلاع‌رسانی با تکنولوژی در محیط دیجیتال همراه هستند و برای رسیدن به اهداف سازمان نیازمند دانش و مهارت‌های خاص است. همبستگی نزدیک و ارتباط خوبی بین شیوه‌های مدیریت دانش و کتابداری و اطلاع‌رسانی وجود دارد (لوکریج^۶، ۱۹۹۹).

در نتیجه، دیدگاه برخی از کارشناسان این است که مدیریت دانش یک نام جدید برای کتابداری و اطلاع‌رسانی است که کارهای زیادی در آن انجام شده است (برانین^۷، ۲۰۰۴). به‌عبارت‌دیگر مدیریت دانش محتوایی در ظرفی جدید است. این هم‌چنین لباسی جدید برای کتابداران نیز است. مدیریت دانش

گسترش مدیریت اطلاعات است (پونزی و کوئینگ^۸، ۲۰۰۲). موضوع کتابداری و اطلاع‌رسانی، اطلاعات و دانش مدون است. بنابراین، کارکرد اصلی کتابخانه جزئی از فعالیت‌های مدیریت دانش است. با در نظر گرفتن این نکته که کتابخانه نیز خود یک سازمان می‌باشد و برای مدیریت بهینه در آن باید مانند هر سازمانی از روش‌های عملی جدید استفاده نمود، بنابراین با توجه به مزایای به‌کارگیری مدیریت دانش در سازمان‌ها، ضروری است که در کتابخانه‌ها نیز این استراتژی پیاده‌سازی شود. (خوانساری، ۱۳۹۳). دلند^۹ (۲۰۱۶) ۱۰ امتیاز برای اجرای برنامه‌های مدیریت دانش در کتابخانه‌ها پیشنهاد کرده است که از جمله آن‌ها می‌توان به: ارزیابی نیازهای یادگیری منظم، فراهم‌آوری طیف گسترده‌ای از فرصت‌های یادگیری رسمی و غیررسمی و مشارکت افراد در یادگیری مداوم اشاره کرد.

هدف کلی این پژوهش، تحلیل پژوهش‌های بین‌المللی مدیریت دانش در کتابخانه‌ها است که در فاصله زمانی سال‌های ۱۹۹۵ تا پایان ماه می ۲۰۱۸ در پایگاه اسکوپوس^{۱۰} منتشر شده‌اند. هدف ویژه آن تمرکز بر اهداف، جوامع، روش و ابزار، یافته‌ها و پیشنهادهای مقالات است. این پژوهش هدف یا اهداف و جوامع پژوهشی (انسان، ابزار) مقالات منتشر شده مدیریت دانش در کتابخانه‌ها را مورد بررسی قرار داده و روش و ابزارهای پژوهشی، یافته‌ها و پیشنهادهای ارائه شده در پژوهش‌ها را عرضه می‌نماید. آگاهی از هرکدام از مؤلفه‌های بیان شده برای پژوهشگران خالی از فایده نخواهد بود؛ چرا که تصویری جامع از وضعیت فعلی این عرصه را ارائه می‌دهد و برای پژوهش‌های مرتبط بعدی در این حوزه راهگشا خواهد بود. کشف خلأهای پژوهشی و یافتن ایده‌هایی نو برای انجام پژوهش‌های بعدی، از دیگر اهداف این پژوهش است.

چند پژوهش انجام شده پیرامون تحلیل محتوای مقالات مدیریت دانش را بررسی می‌کنیم: ونجوان و همکاران^{۱۱} (۲۰۱۳) در پژوهش خود به بررسی تجزیه و تحلیل پیشرفت پژوهش‌های مدیریت دانش کتابخانه‌ها در چین طی سال‌های ۱۹۹۹ تا ۲۰۱۲ با استفاده از

1. Nahapiet & Ghoshal
2. Yi
3. Kogut & Zander
4. Nonaka & Takeuchi
5. Umemoto
6. Loughridge
7. Branin

8. Ponzi and Koenig
9. Daland
10. Scopus
11. Wenjuan & et al.

فراوانی، کلیدواژه اشتراک دانش با ۸۳ بار دارای دومین فراوانی، کلیدواژه دانش با ۵۳ بار تکرار، رتبه سوم قرار دارند.

حاضری و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهش خود تعیین طبقات اصلی مرتبط با مدیریت دانش در پایگاه وب آوساینس^۵ و مطالعه هم‌پوشانی موضوعی آن‌ها به روش تحلیل هم‌واژگانی پرداختند. یافته‌ها نشان می‌دهد که حوزه‌های «مدیریت»، «علوم کامپیوتر - سامانه‌های اطلاعاتی» و «علم اطلاعات/ کتابداری» به ترتیب بیشترین تعداد مدارک مربوط به این حوزه را دارند. با ترسیم نمودار توانی مربوط به کلیدواژه‌های نویسندگان، از کل ۵۵۷۰ کلیدواژه، ۹۶ مورد به‌عنوان موضوعات پرکاربرد شناسایی شدند.

از دیگر پژوهش‌های صورت گرفته می‌توان از: کلوند و ایس^۶ (۲۰۱۵) نام برد که به تحلیل محتوای مقالات موانع اشتراک دانش و پژوهش‌هازل و ون روی^۷ (۲۰۰۷) که به بررسی مقالات فرصت‌های مدیریت دانش برای کتابخانه‌ها نام برد.

نظر به مقدمه و پیشینه، مقاله حاضر بر آن است که به پرسش‌های زیر پاسخ دهد:

۱. هدف از انجام پژوهش‌های مدیریت دانش در کتابخانه‌ها در سطح بین‌المللی چه بوده است؟
۲. پژوهش‌های مدیریت دانش بیشتر برای چه جوامع پژوهشی انجام شده‌اند؟
۳. روش و ابزارهای پژوهشی مورد استفاده در پژوهش‌ها کدامند؟
۴. یافته‌های به‌دست آمده از پژوهش‌های صورت گرفته به چه صورت است؟
۵. پیشنهادها به‌دست آمده از پژوهش‌های صورت گرفته به چه صورت است؟

روش‌شناسی پژوهش

در این مطالعه به بررسی ۱۸۱ مقاله مدیریت دانش در کتابخانه‌ها از پایگاه اسکوپوس که از سال ۱۹۹۵ تا پایان می ۲۰۱۸ منتشر شده‌اند با روش تحلیل محتوا پرداخته شده است. تحلیل محتوا روشی است که در آن محققان به بررسی دقیق،

روش‌های کتاب‌سنجی و تحلیل محتوا پرداختند. آن‌ها ۱۵۵۸ مقاله را مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد در فاصله زمانی سال‌های ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۱ فقط ۳۹ مقاله (۲/۵٪) منتشر شد. در فاصله زمانی سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۵، ۴۶۲ مقاله (۲۹/۶۵٪) و ۵ کتاب مرتبط منتشر گردید. در فاصله سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۲، ۱۰۵۷ مقاله (۳۹/۶۵٪) و ۱۴ کتاب مرتبط منتشر گردید. همچنین استنادات و متوسط استناد در هر بازه زمانی نیز مورد بررسی قرار گرفت. بیشتر مقالات در مجله *Journal of information* (۴۷ مقاله، ۳/۰۲٪) منتشر شد. موضوع مدیریت دانش با ۱۳۵۲ بار (۲۳/۸۱٪) و موضوع کتابخانه با ۷۶۰ بار (۵/۳۸٪) دارای بیشترین فراوانی بودند.

لاسر^۱ (۲۰۱۴) در پژوهش خود به تحلیل محتوای مقالات شبکه‌های دانش^۲ در سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۴ با روش تحلیل محتوا پرداخت. در نهایت ۴۵ مقاله از دو مجله *Academy of Strategic Management* و *Management Journal* مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد به‌طور متوسط در هر سال بین ۱ تا ۱۴ (۵/۲٪) مقاله منتشر شده است؛ به‌طوری که بیشترین مقالات در سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ (هرسال ۹ مقاله) و در سال ۲۰۰۷ نیز هیچ مقاله‌ای منتشر نشده است. هر نویسنده به‌طور میانگین بین ۱ تا ۵ مقاله (۱/۷۷٪) منتشر کرده است که در این میان ۴۸ درصد مقالات تک نویسنده‌گی، ۳۸ درصد دو نویسنده‌گی و بقیه چند نویسنده‌گی بودند. ۳۸/۴۰ درصد کلیدواژگان، دانش؛ ۴۲/۳۰ درصد کلید واژگان، شبکه‌ها و ۱۹/۲۰ درصد کلیدواژگان، شبکه‌های دانش بودند. ۶۵ درصد پژوهش‌ها به روش کمی، ۸ درصد به روش کیفی و ۲۷ درصد نیز نامشخص بوده است. ترکیب نویسندگان ۳۳ مقاله به صورت بین‌المللی، ۱۲ مقاله نامشخص بوده است.

فتمی و لاهنر^۳ (۲۰۱۶) در پژوهش خود به مباحث مطرح شده مدیریت دانش در کنفرانس مدیریت دانش (اروپا)^۴ طی سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۳ پرداختند. بیشترین تعداد مقالات در سال ۲۰۱۲ منتشر شد (۱۸۷ مقاله). پس از آن در سال ۲۰۱۳، ۱۱۶ مقاله و در سال ۲۰۰۸، ۱۰۵ مقاله منتشر شده است. کلیدواژه مدیریت دانش با ۲۷۸ بار تکرار دارای بیشترین

1. Franch Ilacer
2. Knowledge networks
3. Fteimi and Lehner
4. European Conference on Knowledge Management (ECKM)

5. Web of science
6. Cleveland and Ellis
7. Hazel van Rooi

عمیق و منظم متون مختلف چاپی و الکترونیکی می‌پردازند. هدف آنان از این بررسی شناسایی مفاهیم و مقوله‌های پیدا و پنهان در متون و منابع مورد مطالعه است (منصوریان، ۱۳۹۰). این روش منابع متنی را طبقه‌بندی کرده و آن‌ها را قابل کنترل و شمارش می‌سازد. به همین دلیل، تعداد زیادی از دانشمندان علوم اجتماعی این روش را ضروری می‌دانند (وبر، ۱۹۹۰). از مجموع ۱۸۱ مقاله یافت شده، ۱۲۷ مقاله (۷۰/۱۶٪) به دلایلی همچون غیرپژوهشی بودن، غیرمرتبط بودن، معرفی کتاب یا فصلی از کتاب، یادداشت سردبیر و گاهی عدم دسترسی مورد بررسی قرار نگرفت که در این میان بیشترین سهم مربوط به مقالات غیرپژوهشی است. پس از حذف موارد نامرتبط و پالایش صورت گرفته، ۵۴ مقاله (۲۹/۸۳٪) به‌عنوان جامعه نهایی پژوهش انتخاب شد. دلیل انتخاب پایگاه اسکوپوس نیز به دلیل اعتبار ناشر (الزویر^۱)، قدمت (از سال ۱۹۹۵)، اعتبار و حجم منابع اطلاعاتی (بیش از ۵۵ میلیون رکورد)، پوشش گسترده ناشران (۵۰۰۰ ناشر) و رابط کاربری ساده این پایگاه اطلاعاتی استنادی است. در پژوهش‌های بسیاری نظیر محمد اسماعیل و همکاران ۱۳۹۳، حاضری و همکاران ۱۳۹۴، ریاحی ۱۳۹۵، مقدمی و همکاران، ۱۳۹۴؛ اوزونبولو^۲، ۲۰۱۷؛ رودریگز^۳، ۲۰۱۶؛ فاطیمی و لهنر^۴، ۲۰۱۶، پایگاه اسکوپوس از زوایای مختلف مورد بررسی قرار گرفته است که خود دلیل دیگری بر انتخاب این پایگاه استنادی است.

برای جستجو نیز عبارت knowledge management و *librar (شامل library, libraries) در فیلد عنوان جستجو شد. شایان ذکر است که در این پژوهش از نمونه‌گیری استفاده نشده و همه مقالات در بازه زمانی یاد شده مورد بررسی قرار گرفتند. برخی اجزای مقالات پژوهشی شامل: هدف، جوامع، روش و ابزار، یافته‌ها و پیشنهادها) تحلیل شد.

یافته‌های پژوهش

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود بیشتر مقالات منتشر شده مدیریت دانش در کتابخانه‌ها در مجله Library

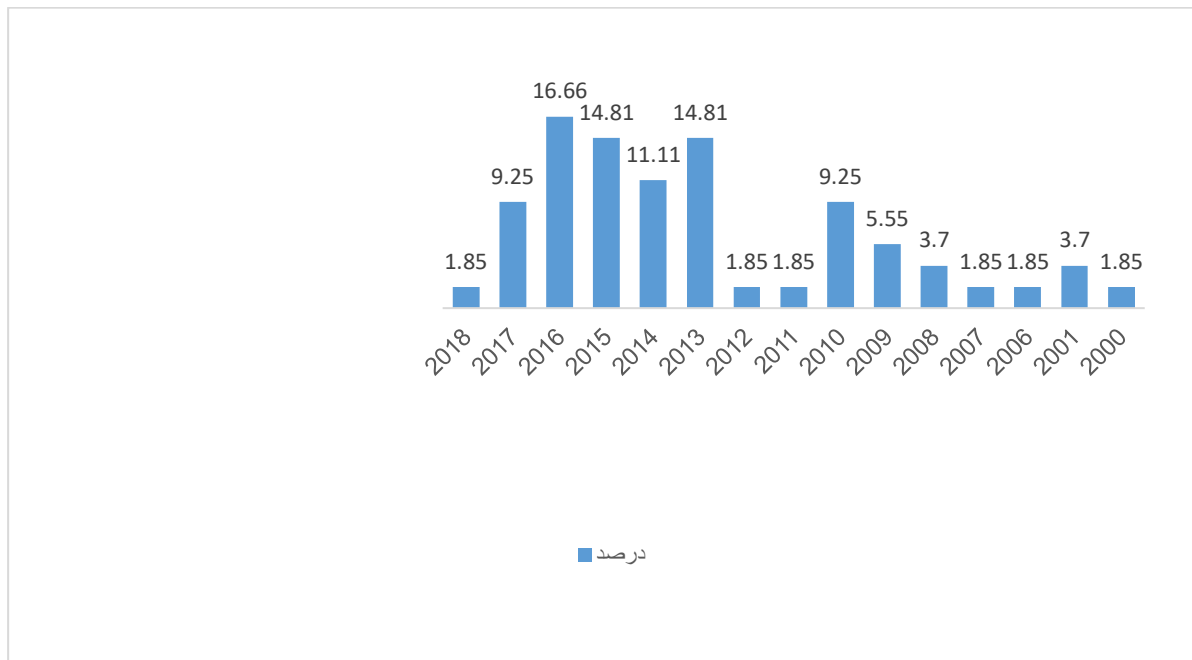
جدول ۱. نشریات انتشاردهنده مقاله‌های

مدیریت دانش در کتابخانه‌ها

عنوان مجله	تعداد	درصد
Library management	۹	۱۶/۱۶
Journal of Information & Knowledge Management	۷	۱۲/۹۶
IFLA Journal	۳	۵/۵۵
Library Philosophy and Practice	۳	۵/۵۵
Iranian journal of information processing and management	۳	۵/۵۵

همان‌طور که در نمودار ۱ مشاهده می‌شود فراوانی انتشار مقالات برحسب سال قابل مشاهده است. بیشترین مقالات به ترتیب در سال‌های ۲۰۱۶ (۱۶/۶۶٪)، ۲۰۱۵ و ۲۰۱۳ (۱۴/۸۱٪) و ۲۰۱۴ (۱۱/۱۱٪) منتشر شده است. در فاصله سال‌های ۱۹۸۰ تا ۱۹۹۹ و همچنین سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۵ هیچ مقاله‌ای با موضوع مدیریت دانش در کتابخانه‌ها در پایگاه اسکوپوس نمایه نشده است.

1. Weber
2. Elsevier
3. Uzunboylu
4. Rodrigues
5. Fteimi & Lehner

نمودار ۱. فراوانی انتشار مقالات برحسب سال

۱. هدف از انجام پژوهش‌های مدیریت دانش در کتابخانه‌ها در سطح بین‌المللی چه بوده است؟

در بخش اصلی یافته‌های پژوهشی، مقاله‌های مورد بررسی در قالب بخش‌های هدف، جوامع، روش و ابزارهای پژوهشی، یافته‌ها و پیشنهادهای پژوهش‌ها تحلیل شده و مورد بحث قرار می‌گیرند.

جدول ۲. اهداف مقالات مدیریت دانش در کتابخانه

درصد	فراوانی	هدف
۲۵/۹۲	۱۴	بررسی دیدگاه کتابداران درباره مدیریت دانش
۱۸/۵۱	۱۰	بکارگیری مدیریت دانش در کتابخانه‌ها
۱۱/۱۱	۶	فرآیندهای مدیریت دانش در وبسایت کتابخانه‌های دیجیتالی
۹/۲۵	۵	مدل‌سازی
۷/۴۰	۴	تأثیر مدیریت دانش بر نوآوری
۷/۴۰	۴	تحلیل محتوای پژوهش‌های مدیریت دانش
۵/۵۵	۳	ارتباط مدیریت دانش و فرهنگ‌سازمانی
۳/۷۰	۲	استفاده از رسانه‌های اجتماعی در مدیریت دانش
۱/۸۵	۱	بررسی رابطه بین استفاده از دانش و سرمایه فکری
۱/۸۵	۱	تأثیر مدیریت دانش در طراحی ساختمان
۱/۸۵	۱	نقش آموزش در مدیریت دانش
۱/۸۵	۱	بررسی نقش کتابداران در شرکت‌های دانش‌بنیان
۱/۸۵	۱	ارتباط مدیریت دانش و رضایت‌مندی کاربران
۱/۸۵	۱	بررسی عوامل مدیریت دانش در سازمان
۱۰۰	۵۴	جمع کل

جدول ۴. روش‌های به کار رفته در مقالات

مدیریت دانش در کتابخانه

روش	فراوانی	درصد
کمی	۳۷	۶۸/۵۱
کمی و کیفی	۹	۱۶/۶۶
کیفی	۸	۱۴/۸۱
جمع کل	۵۴	۱۰۰

از مجموع پژوهش‌های صورت گرفته، ۳۷ پژوهش (۶۸/۵۱٪) به روش کمی و فقط ۹ پژوهش (۱۶/۶۶٪) به روش ترکیبی (کمی و کیفی) صورت گرفته‌اند. ۸ پژوهش نیز به روش کیفی انجام شده است (۱۴/۸۱٪). (جدول ۴).

جدول ۵. ابزار به کاررفته در مقالات مدیریت دانش در کتابخانه

ابزار	فراوانی	درصد
پرسشنامه بسته پاسخ	۲۸	۵۱/۸۵
پرسشنامه و مصاحبه	۶	۱۱/۱۱
مصاحبه	۴	۷/۴۰
تحلیل محتوا	۴	۷/۴۰
سیاهه واری	۳	۵/۵۵
بررسی مدل	۳	۵/۵۵
پرسشنامه باز پاسخ	۳	۵/۵۵
پرسشنامه بسته و باز پاسخ	۳	۵/۵۵

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود از میان ابزارهای بکار گرفته شده، پرسشنامه بسته پاسخ با ۲۸ مورد در رتبه اول قرار دارد (۵۱/۸۵٪). پرسشنامه و مصاحبه با ۶ مورد (۱۱/۱۱٪) در رتبه دوم و مصاحبه و تحلیل محتوا هر کدام با ۴ مورد (۷/۴۰٪) در رتبه سوم قرار دارند. از هریک از ابزارهای سیاهه واری، بررسی مدل، پرسشنامه باز پاسخ و پرسشنامه بسته و باز پاسخ نیز ۳ بار استفاده شده است (۵/۵۵٪).

۴ یافته‌های به دست آمده از پژوهش‌های صورت گرفته به چه صورت است؟

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود «بررسی دیدگاه کتابداران درباره مدیریت دانش» دارای بیشترین فراوانی (۲۵/۹۲٪) است. «به‌کارگیری مدیریت دانش در کتابخانه‌ها» (۱۸/۵۱٪) در رتبه دوم و «فرایندهای مدیریت دانش در وبسایت کتابخانه‌های دیجیتال» (۱۱/۱۱٪) در رتبه سوم قرار دارند. بقیه موارد در جدول ۲ قابل مشاهده است. مثلاً در پژوهش: احمد^۱ (۲۰۱۷) به بررسی دیدگاه‌های عمومی متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی کتابخانه‌های دانشگاهی پاکستان درباره مدیریت دانش پرداخته شد. معروف^۲ (۲۰۱۷) به بررسی آمادگی کتابخانه‌های دانشگاهی کویت برای مدیریت دانش پرداخت. در پژوهش غلامی و نوروزی (۱۳۹۴) نیز شناسایی وضعیت فرایندهای مدیریت دانش در وبسایت کتابخانه‌های دیجیتالی ایران صورت گرفته است. در پژوهش فریدان^۳ و همکاران نیز (۲۰۱۵) نیز یک مدل مفهومی از مخازن سازمانی دسترسی آزاد^۴ در کتابخانه‌های دانشگاهی اندونزی با چشم‌انداز مدیریت دانش ارائه شده است.

۲. پژوهش‌های مدیریت دانش بیشتر برای چه جوامع پژوهشی انجام شده‌اند؟

جدول ۳. جوامع پژوهشی مقالات مدیریت دانش در کتابخانه

جامعه پژوهشی	فراوانی	درصد
کتابداران	۴۰	۷۴/۰۷
مقالات	۴	۷/۴۰
وبسایت	۴	۷/۴۰
اعضای هیئت علمی	۲	۳/۷۰
مدل‌ها	۲	۳/۷۰

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود سهم بسیار زیادی از پژوهش‌های مدیریت دانش بر روی کتابداران انجام شده است (۷۴/۱۷٪). پس از آن بررسی مقالات (تحلیل محتوا) و بررسی وبسایت‌ها به‌طور مشترک قرار دارند (۷/۴۰٪). اعضای هیئت علمی و بررسی مدل‌ها نیز به‌طور مشترک در رتبه سوم جوامع پژوهشی مدیریت دانش قرار دارند (۳/۷۰٪).

۳. روش و ابزارهای پژوهشی مورد استفاده در پژوهش‌ها کدامند؟

1. Ahmad
2. Marouf
3. Farida
4. Open access

جدول ۶. یافته‌های به‌دست آمده از مقالات مدیریت دانش در کتابخانه

تعداد	یافته‌ها
۴	ارتباط بین مدیریت دانش و خلاقیت و نوآوری
۴	تأثیر فرهنگ و ابعاد سازمانی بر مدیریت دانش
۳	آشنایی و استفاده کتابداران از مدیریت دانش در ارائه خدمات سازمانی
۳	تنوع درک مفاهیم مدیریت دانش در بین کتابداران
۳	استفاده از ابزارهای وب ۲ در مدیریت دانش در کتابخانه‌ها
۲	تأثیر مثبت مدیریت دانش برافزایش کیفیت و خدمات ارائه شده
۲	لزوم آموزش نیروی انسانی در مدیریت دانش
۲	رابطه مثبت عزت‌نفس و ویژگی‌های شخصیتی با مدیریت دانش
۲	تردید درباره آمادگی کتابخانه در پیاده‌سازی مدیریت دانش

از پژوهش‌های صورت گرفته می‌توان به: اسلام^۱ و همکاران (۲۰۱۷) اشاره کرد که به بررسی تأثیر مدیریت دانش بر نوآوری در کتابخانه‌های دانشگاهی با استفاده از پرسشنامه پرداخت. یافته‌ها حاکی از تأثیر مثبت مدیریت دانش برای نوآوری خدمات در این کتابخانه‌ها است. در پژوهش دیگری: اگوو^۲ (۲۰۱۶) به بررسی رویکرد کلی اجرای برنامه‌های مدیریت دانش و با رویکرد شناسایی عوامل سازمانی موردنیاز در کتابخانه‌های دانشگاهی نیجریه با استفاده از پرسشنامه پرداخت. یافته‌ها حاکی از این است که موفقیت پیاده‌سازی مدیریت دانش بستگی به ابعاد سازمانی خاص دارد. نظیم^۳ (۲۰۱۳) در پژوهش خود به بررسی ادراکات کتابداران از مدیریت دانش، از جمله مفهوم آن، برنامه‌های کاربردی بالقوه، مزایا و چالش‌های عمده آن در کتابخانه‌های دانشگاهی هند با استفاده از پرسشنامه بسته و باز پاسخ پرداخت. یافته‌ها نشان داد که سطح درک مفاهیم مدیریت دانش در میان کتابداران متنوع است و بیشتر آن‌ها مدیریت دانش را مدیریت منابع اطلاعاتی، خدمات و سیستم‌ها با استفاده از فناوری یا فرآیندهای خاص برای ضبط و استفاده از دانش صریح، بلکه به اشتراک‌گذاری و استفاده از دانش ضمنی می‌دانند.

۵. پیشنهادها به دست آمده از پژوهش‌های صورت گرفته به چه صورت است؟

از ۵۴ مقاله بررسی شده، ۲۸ مقاله پیشنهادهایی برای پژوهش‌های بیشتر ارائه کرده‌اند (۵۱/۸۵٪) که از این میان

همان‌طور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود ارتباط مثبت بین مدیریت دانش و خلاقیت و نوآوری و تأثیر فرهنگ و ابعاد سازمانی بر مدیریت دانش دارای بیشترین فراوانی در بخش یافته‌ها بودند (هرکدام ۴ مورد). آشنایی و استفاده کتابداران از مدیریت دانش در ارائه خدمات سازمانی، تنوع درک مفاهیم مدیریت دانش در بین کتابداران و استفاده از ابزارهای وب ۲ در مدیریت دانش در کتابخانه‌ها، هرکدام با ۳ بار تکرار در رتبه دوم و تأثیر مثبت مدیریت دانش برافزایش کیفیت و خدمات ارائه شده، لزوم آموزش نیروی انسانی در مدیریت دانش، رابطه مثبت عزت‌نفس و ویژگی‌های شخصیتی با مدیریت دانش و تردید درباره آمادگی کتابخانه در پیاده‌سازی مدیریت دانش، هرکدام با ۲ بار تکرار در رتبه سوم یافته‌های پژوهشی قرار دارند. طیف وسیعی از یافته‌ها با فراوانی تنها یک‌بار نیز عرضه شده بودند. مواردی که می‌توان به: ارتباط بین استفاده بهینه از دانش و سرمایه انسانی و اجزای سرمایه ساختاری، وضعیت نامطلوب مدیریت دانش در کتابخانه‌های دیجیتالی، استفاده از مدیریت دانش در طراحی ساختمان کتابخانه‌ها، استفاده کتابداران از فناوری‌های وب ۲ در امور شخصی و عدم بهره‌گیری آنان از این فناوری‌ها در امور حرفه‌ای و سازمانی، همپوشانی بین فعالیت‌های مدیریت دانش و کتابخانه‌های دیجیتالی، عدم استفاده از فناوری‌های یکسان در مدیریت دانش در سازمان‌های مختلف، رابطه مثبت بین نگرش و استفاده از مدیریت دانش، تأثیر مدیریت دانش بر رضایت کاربران و تفاوت جزئی درک مدیریت دانش در میان کتابداران اشاره کرد.

مورد) و بررسی تأثیر درک مدیریت دانش بر خلاقیت و نوآوری و طراحی نقشه دانش کتابخانه‌های دیجیتالی (هرکدام با ۲ مورد) است. اکثر مقالات بیش از یک پیشنهاد ارائه کرده بودند و تقریباً نیمی از مقالات نیز هیچ پیشنهادی نداده بودند (جدول ۷).

بیشترین پیشنهادها مربوط به لزوم تدوین برنامه‌های آموزشی مدون برای کتابداران و دانشجویان کتابداری در مدیریت دانش و انجام مطالعات بین‌المللی به منظور کشف تفاوت‌های مدیریت دانش در محیط‌های مختلف (هرکدام با ۴ مورد)، نیاز به تشویق و ترغیب کتابداران و کتابخانه‌ها به پیاده‌سازی مدیریت دانش (۳)

جدول ۷. پیشنهادهای ارائه شده در مقالات مدیریت دانش در کتابخانه

فرآوانی	پیشنهاد
۴	لزوم برنامه‌های آموزشی مدون برای کتابداران و دانشجویان کتابداری در مدیریت دانش
۴	انجام مطالعات بین‌المللی به منظور کشف تفاوت‌های مدیریت دانش در محیط‌های مختلف
۳	نیاز به تشویق و ترغیب کتابداران و کتابخانه‌ها به پیاده‌سازی مدیریت دانش
۲	بررسی تأثیر درک مدیریت دانش بر خلاقیت و نوآوری
۲	طراحی نقشه دانش کتابخانه‌های دیجیتالی
۱	انجام مطالعات روی اجزای مدیریت دانش
۱	تدوین سیاست‌های جامع نظام مدیریت دانش در کتابخانه‌های دانشگاهی
۱	توجه به زیرساخت مناسب ICT در مدیریت دانش
۱	به‌کارگیری مدیریت دانش در طراحی وبسایت کتابخانه‌های دیجیتالی
۱	دریافت نظر کاربران و بازخورد آنان درباره مدیریت دانش
۱	استفاده از رسانه‌های اجتماعی در پیاده‌سازی مدیریت دانش
۱	انجام پژوهش‌های کیفی درباره نقش کتابخانه‌ها در مدیریت دانش
۱	بررسی مدل‌های مدیریت دانش
۱	فرمولیزه کردن استراتژی‌های مدیریت دانش
۱	داشتن رهبری واحد برای مدیریت دانش
۱	بررسی صلاحیت‌های لازم برای کتابداران در مدیریت دانش
۱	بررسی ارتباط ویژگی‌های شخصیتی افراد با مدیریت دانش
۱	بررسی ارتباط رضایت کاربران و عملکردهای مدیریت دانش
۱	برنامه‌ریزی برای بررسی روش‌های پیش‌بینی دانش برای مشتریان
۱	تقویت فرهنگ سازمانی و کارآفرینی در سازمان‌ها توسط مدیران

غیرپژوهشی و نظری زیادی در این عرصه منتشر شده است که برای محققان می‌تواند سودمند باشد.

مجله *Library management* با انتشار ۹ مقاله بیشترین سهم را در انتشار مقالات مورد بررسی داشته است (۱۶/۱۶٪). روند انتشار مقالات نشان می‌دهد که علی‌رغم افت نسبی انتشار این موضوع در سال ۲۰۱۷ (۹/۲۵٪) در مقایسه با سال‌های قبل از آن، موضوع مدیریت دانش در کتابخانه‌ها موضوع زنده و مطرحی است. به نحوی که در سال ۲۰۱۶، ۱۶/۶۶٪؛ در سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۳، ۱۴/۸۱٪ و در سال ۲۰۱۴، ۱۱/۱۱٪ درصد مقالات در

بحث و نتیجه‌گیری

تحلیل روش‌شناختی مقالات مدیریت دانش در کتابخانه‌ها دید مخاطب را به این حوزه و بحث‌های رایج در آن باز و خال‌های موجود را شناسایی می‌کند. توزیع مجلات منتشرکننده مبحث مدیریت دانش در کتابخانه‌ها، سال انتشار، اهداف، جوامع، روش‌ها، ابزارها، یافته‌ها و پیشنهادهای مجلات بررسی و مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. توجه به مباحث مطرح شده در هریک از مؤلفه‌های یاد شده، افق گسترده‌ای را پیش روی پژوهشگران این عرصه می‌گشاید. بررسی جامعه پژوهش نشان داد که مقالات

داده‌های کمی می‌تواند داده‌های ارزشمندتری به خواننده عرضه نماید.

کندوکاو در بخش یافته‌های پژوهش‌ها، ما را با طیف گسترده‌ای از موضوعات با فراوانی‌های کم روبرو می‌سازد. به نحوی که ارتباط مثبت بین مدیریت دانش و خلاقیت و نوآوری و تأثیر فرهنگ و ابعاد سازمانی بر مدیریت دانش دارای بیشترین فراوانی در این بخش بودند. موضوعات دیگری همچون آشنایی و استفاده کتابداران از مدیریت دانش در ارائه خدمات سازمانی، تأثیر مثبت مدیریت دانش بر افزایش کیفیت و خدمات ارائه شده دارای ۳ بار فراوانی و به موضوعات گسترده بسیاری نیز فقط یک‌بار اشاره شده بود.

بررسی پیشنهادی‌های برای پژوهش‌های آتی مقالات ما را با این نکته روبرو می‌سازد که حدود نیمی از مقالات برای این بخش هیچ پیشنهادی ارائه نکرده‌اند که این یکی از ضعف‌های این حوزه است. ۵۱/۸۵٪ مقالات به ارائه پیشنهادی پرداخته‌اند که از این میان بیشترین پیشنهادها مربوط به لزوم برنامه‌های آموزشی مدون برای کتابداران و دانشجویان کتابداری در مدیریت دانش و انجام مطالعات بین‌المللی به منظور کشف تفاوت‌های مدیریت دانش در محیط‌های مختلف (هرکدام با ۴ مورد) است. طیف گسترده‌ای از پیشنهادی‌ها با فراوانی کم از ویژگی‌های بررسی شده این بخش از مقالات است. این امر نشان از گستردگی یافته‌ها و پیشنهادی‌های این عرصه دارد که خود می‌تواند زمینه‌ساز پژوهش‌های بیشتر باشد.

برای پژوهش‌های بیشتر می‌توان به بررسی مقالات مدیریت دانش در کتابخانه‌ها در ایران پرداخت و یا با رویکردی تطبیقی این مقالات را در ایران و جهان مورد بررسی قرار داد.

پایگاه اسکوپوس نمایه شده‌اند. هم‌چنین اولین مقاله در این حوزه در سال ۲۰۰۰ منتشر شده است.

اهداف بیشتر پژوهش‌ها بر «بررسی دیدگاه کتابداران درباره مدیریت دانش» (۲۵/۹۲٪) و «به‌کارگیری مدیریت دانش در کتابخانه‌ها» (۱۸/۵۱٪) و «فرایندهای مدیریت دانش در وبسایت کتابخانه‌های دیجیتالی» (۱۱/۱۱٪) متمرکز است. با توجه به طیف مراجعان گوناگون در کتابخانه‌ها، شایسته است سهم بیشتری از پژوهش‌ها به بررسی دیدگاه آنان درباره مدیریت دانش و به‌کارگیری آن در کتابخانه بپردازند.

سهم بسیار زیادی از پژوهش‌های مدیریت دانش بر روی کتابداران انجام شده است (۷۴/۱۷٪). در این بخش نیز عدم توازن مشاهده می‌شود. بهتر است به بقیه ارکان دخیل در این بخش همچون مراجعان، وبسایت‌ها، اعضای هیئت‌علمی (در کتابخانه‌های دانشگاهی و پژوهشی)، بررسی مدل‌ها، دانشجویان و حالت تلفیقی (کتابداران و دانشجویان و اعضای هیئت‌علمی) پرداخته شود.

همان‌طور که حدس زده می‌شد از مجموع پژوهش‌های صورت گرفته، ۳۷ پژوهش (۶۸/۵۱٪) به روش کمی و فقط ۹ پژوهش (۱۶/۶۶٪) به روش ترکیبی (کمی و کیفی) صورت گرفته‌اند. ۸ پژوهش نیز به روش کیفی انجام شده است (۱۴/۸۱٪). از میان ابزارهای بکار گرفته شده، پرسشنامه بسته پاسخ با ۲۸ مورد در رتبه اول قرار دارد (۵۱/۸۵٪). پرسشنامه و مصاحبه با ۶ مورد (۱۱/۱۱٪) در رتبه دوم و مصاحبه و تحلیل محتوا هرکدام با ۴ مورد (۷/۴۰٪) در رتبه سوم قرار دارند. یکی از دلایل عمده این امر، سهولت استفاده از روش کمی و ابزار پرسشنامه است. حال آن‌که مسلماً استخراج و به‌کارگیری داده‌های کیفی (پرسشنامه باز پاسخ، مصاحبه و ...) در کنار

منابع

کشورهای آسیایی در پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس با تأکید بر جایگاه جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامه مطالعات دانش شناسی*، ۲(۷)، ۱۸-۱.

غلامی، بنفشه و نوروزی، یعقوب (۱۳۹۴). بررسی فرایندهای مدیریت دانش در وبسایت کتابخانه‌های دیجیتالی ایران. *پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات*. ۲(۳۱)، ۳۷۷-۴۰۶.

حاضری، افسانه؛ توکلی زاده راوری، محمد و ابراهیمی، وجیهه (۱۳۹۴). تعیین طبقات اصلی مرتبط با مدیریت دانش در پایگاه وب آوساینس و مطالعه هم‌پوشانی موضوعی آنها. *پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۳۰(۴)، ۱۰۲۳-۹۹۷.

خوانساری، جبران (۱۳۹۳). *کارگاه آموزشی تأثیر فناوری اطلاعاتی بر کتابخانه‌ها* (فایل پاورپوینت).

ریاحی، عارف و موسوی چلک، افشین (۱۳۹۵). بررسی مجلات

منصوریان، یزدان (۱۳۹۰). *آشنایی با مبانی تحلیل محتوا و کاربردهای آن در پژوهش (فایل پاورپوینت)*. ارائه شده در کارگاه آموزشی انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران. تهران: ۱۳۹۰/۹/۳.

- Ahmad, Khurshid (2016). The Perspective of Library and Information Science (LIS) Professionals Toward Knowledge Management in University Libraries. *Journal of Information & Knowledge Management*. 16(2), 11.
- Branin, J (2004). Knowledge management in academic libraries. *Journal of Library Administration*, 39(4), 41-56.
- Cleveland, S. & Ellis, T. J. (2015). Rethinking Knowledge Sharing Barriers: A Content Analysis of 103 Studies. *International Journal of Knowledge Management*, 11(1), 28-51.
- Daland, H. (2016). Managing knowledge in academic libraries are we? Should we? *LIBER Quarterly*, 26(1), 28-41.
- Drucker, P. F. (1999). Knowledge-worker productivity: The biggest challenge. *The Knowledge Management Yearbook 2000-2001*, 266-299.
- Farida, I., Tjakraatmadja, J. H., Firman, A. Basuki, S. (2015). A conceptual model of Open Access Institutional Repository in Indonesia academic libraries: Viewed from knowledge management perspective. *Library Management*, 36(1,2), 168-181
- Franch Ilacer, A. (2014). Content analysis of publication knowledge networks. Degree in business and administration and management. University of Jaume.
- Fteimi, N. & Lehner, f. (2016). Main Research Topics in Knowledge Management: A Content Analysis of ECKM Publications. *The Electronic Journal of Knowledge Management*, 14(1), 5-17.
- Grant, R. M (1996). Toward a knowledge-based theory of the firm. *Strategic Management Journal*, 17, 109-122.
- van Rooi, H. & Snyman, R. (2006). A content analysis of literature regarding knowledge

محمد اسماعیل، صدیقه؛ ریاحی، عارف و صحتی‌ها، فریبا (۱۳۹۳). ارزیابی کمی و کیفی مجلات ایران در پایگاه استنادی اسکوپوس طی سال‌های ۲۰۱۲-۲۰۰۰. *مجله علم‌سنجی کاسپین*، ۱(۱)، ۳۹-۳۳.

مقدمی، مریم؛ حسن‌زاده، محمد و شکریان، سعید (۱۳۹۴). مطالعه تولیدات علمی حوزه روان‌پزشکی در پایگاه اسکوپوس. *تصویر سلامت*، ۴(۴)، ۶۶-۵۶.

- management opportunities for librarians. *Aslib Proceedings*, 58(3), 261-271.
- Islam, Md Anwarul., Agarwal, N. K. & Ikeda, M. (2017). Effect of knowledge management on service innovation in academic libraries. *Ifla Journal*. June 5, 1-16.
- Kogut, B. & Zander, U. (1992). Knowledge of the firm, combinative capabilities, and the replication of technology. *Organization Science*, 3, 383-397
- Loughridge, B. (1999). Knowledge management, librarians and information managers: Fad or future? *New Library World*, 100(6), 245-253.
- Marouf, L (2017). Are academic libraries ready for knowledge management?. *The Electronic Library*, 35(1), 30-38.
- Nahapiet, J. & Ghoshal, S (1998). Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage. *Academy of Management Review*, 23, 242-266.
- Nazim, M. & Mukherjee, B. (2013). Librarians' perceptions of knowledge management in developing countries: A case with Indian academic libraries, *The International Information & Library Review*, 45(1-2), 63-76
- Nonaka, I. & Takeuchi, H (1995). *The Knowledge-creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation*. New York, NY: Oxford University Press.
- Ponzi, L. & Koenig, M (2002). Knowledge management: Another management fad? *Information Research*, 8(1), 8-1.
- Raju, J (2014). Knowledge and skills for the digital era academic library. *Journal of Academic Librarianship*, 40(2), 163-170.
- Rodrigues, R. S., Taga, V. & dos Passos, M. F. (2016). Research Articles about Open

- Access Indexed by Scopus: A Content Analysis. *Publivatipns*, 4(4), 1-14.
- Umemoto, K. (2009). How library practitioners view knowledge management in libraries. *Library Management*, 30(8/9), 643-656.
- Ugwu, C. F. (2016). Implications of the perceived factors for knowledge management implementation in federal university libraries in Nigeria. *Library Philosophy and Practice* (e-journal), 9(2), 1-17.
- Uzunboylu, H. & Genc, Z. (2017). Analysis of Documents Published in Scopus Database on Foreign Language Learning Through Mobile Learning: A Content Analysis. *Issues Teach. Prof. Dev.* 1(19), Supplement 1, 99-107.
- Weber, R.P. (1990). *Basic content analysis*. New Delhi: Sage. Orgnet.com, <http://www.orgnet.com/sna.html>
- Wenjuan, Z., xuezhi, Wu. & Tieqin, Z. (2013). Progress analysis of library knowledge management research in china based on bibliometrics. *Journal of applied science*, 13(9), 1484-1488.
- Yi, J. (2009). A measure of knowledge sharing behavior: Scale development and validation. *Knowledge Management Research & Practice*, 7, 65-81.